

EVA ȘIMON¹, UNGARIA

Cuvinte-cheie: fotografie veche, memorie colectivă, români din Ungaria, Micherechi, patrimoniu cultural.

Fotografia veche, păstrătoare a memoriei colective Povestea vieții a doi frați români pasionați de salvarea prin imagini a lumii sătești: Gheorghe Dulău și Mihai Bihari din Micherechi (Ungaria)

Rezumat

Articolul de față prezintă valoarea documentară și identitară a fotografiilor vechi în cadrul comunității românești din Ungaria, cu accent pe activitatea fraților Gheorghe Dulău și Mihai Bihari din Micherechi. Fotografiile de arhivă sunt analizate ca surse importante pentru etnografie, antropologie vizuală și istoria comunităților rurale, deoarece surprind tradițiile, obiceiurile, relațiile sociale și viața cotidiană. Studiul evidențiază rolul fotografiei de arhivă în păstrarea memoriei colective și a identității minoritare românești. Un loc central îl ocupă personalitatea lui Gheorghe Dulău, învățător, animator cultural și fotograf amator, care timp de aproape șase decenii a documentat viața satului Micherechi. Articolul urmărește și activitatea fratelui său, Mihai Bihari, colaborator al presei românești din Ungaria și autor a numeroase imagini documentare despre comunitatea românească. Prin albumele și expozițiile realizate după anul 2000, arhivele fotografice ale celor doi frați au devenit parte a patrimoniului cultural al românilor din Ungaria, contribuind la conservarea memoriei unei lumi tradiționale aflate în transformare.

¹ Dr. Asist. Univ. la Catedra de Română a Facultății de Pedagogie de la Universitatea din Seghedin (Ungaria); redactor-șef la revista „Foaia românească” din Gyula.

Keywords: archival photography, collective memory, Romanian minority in Hungary, Micherechi, cultural heritage.

Old Photographs as a Keeper of Collective Memory: The Life Story of Two Romanian Brothers Passionate about Preserving Rural Life through Images: Gheorghe Dulău and Mihai Bihari from Micherechi (Hungary)

Summary

This article explores the documentary and identity-building value of old photographs within the Romanian community in Hungary, focusing on the work of the brothers Gheorghe Dulău and Mihai Bihari from Micherechi. Archival photographs are examined as important sources for ethnography, visual anthropology, and the history of rural communities, as they capture traditions, customs, social relationships, and everyday life. The study highlights the role of archival photography in preserving collective memory and the Romanian minority's cultural identity. Particular attention is devoted to Gheorghe Dulău, a schoolteacher, cultural promoter, and amateur photographer who documented the life of the village of Micherechi for nearly six decades. The article also traces the activity of his brother, Mihai Bihari, a contributor to the Romanian-language press in Hungary and the author of numerous documentary photographs depicting the Romanian community. Through the albums and exhibitions produced after 2000, the two brothers' photographic archives are shown as part of the cultural heritage of Romanians in Hungary, preserving the memory of a traditional world undergoing profound transformation.

Fotografia veche, păstrătoare a memoriei colective Povestea vieții a doi frați români pasionați de salvarea prin imagini a lumii sătești: Gheorghe Dulău și Mihai Bihari din Micherechi (Ungaria)

Fotografiile vechi și de arhivă reprezintă documente vizuale și culturale de o valoare inestimabilă. Dincolo de scopul lor inițial de memorare, ele poartă informații complexe, esențiale pentru istorie, sociologie și antropologie vizuală.

Toți cei care sunt preocupați de o cultură a amintirii, a memoriei colective își formulează următoare întrebare de bază: „Ce nu trebuie să uite o comunitate?” Cum ar arăta societatea noastră fără o anumită memorie? Uneori, memoria colectivă cunoaște, depozitează amintiri și despre perioade, evenimente, întâmplări pe care individul nu le-a trăit, pur și simplu pentru că s-au întâmplat înaintea nașterii lui. Cum putem, deci, să ne amintim de un lucru pe care nu l-am trăit, nu l-am experimentat? Memoria autobiografică și memoria colectivă procesează adesea același eveniment în moduri complet diferite (cum ar fi memoriile în timp de război sau de dezastru). Maurice Halbwachs, cunoscut pentru dezvoltarea conceptului de memorie colectivă, consideră că memoriile personale sunt influențate întotdeauna de societatea în care trăim. Omul însușește primele amintiri în propria sa familie, când din generație în generație se transmit cunoștințe, amintiri despre lucruri, întâmplări din trecut. Halbwachs susține că un copil care trăiește sau crește în singurătate nu are amintiri, pentru că nu are cine să i le predea. Totdeauna persoana este cea care își amintește, care are memorie, dar capacitatea acesteia de amintire este un product colectiv.² După cum spune Maurice Halbwachs, citat de Paul Ricoeur, „pentru a ne aminti avem nevoie de ceilalți”.³

Jan Assmann continuă să dezvolte concepția lui Halbwachs susținând că societățile sau culturile au o memorie voluntară, care este construită prin ritualuri, dansuri, mituri, îmbrăcăminte, ca și prin intermediul unor instituții, cum sunt arhivele de documente sau fotografii, religia, școala etc. Trecutul, la fel ca identitatea colectivă, este un construct care are la bază două elemente: actualizarea și uitarea. Relația dintre istorie și memorie culturală se bazează pe această natură construită a trecutului: „Memoria culturală se orientează spre puncte fixe din trecut. Trecutul nu se poate conserva ca atare nici în memoria culturală, ci oglindindu-se în figuri simbolice de care se fixează amintirea. (...) Miturile sunt și ele figuri ale amintirii. Pentru memoria culturală nu există istoria faptică, ci istoria rememorată. S-ar putea spune că, în memoria culturală, istoria faptică este transformată în istorie memorată, deci în mit.”⁴

² Maurice Halbwachs, *Az emlékezet társadalmi keretei* [Cadrul social al memoriei], Budapesta, Editura Atlantisz, 2018, p. 38.

³ Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001, p. 148.

⁴ Jan Assmann, *Memoria culturală. Scriere, amintire și identitate politică în marile culturi antice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 52.

Elaborată încă în anii optzeci ai secolului trecut, într-o Europă divizată între Vest și Est, lucrarea lui Jan Assmann despre conceptul „memoriei culturale” este considerată drept un proiect în progres, care dezbată o problemă foarte actuală pentru lumea contemporană. Assmann definește memoria culturală ca „dimensiunea exterioară a memoriei umane”, care cuprinde două concepte diferite: „cultura memoriei” și „referința la trecut”. Primul concept este cel care asigură în cadrul societății continuitatea culturală prin conservarea valorilor colective, transmise din generație în generație. În acest fel, viitoarele generații își pot reconstitui propria lor identitate culturală. Al doilea concept, cel referitor la referințele la trecut, prin crearea unui trecut comun, asigură o conștiință istorică pentru membrii societății.

Memoria este în legătură strânsă cu identitatea și, în acest fel, și cu crearea tradițiilor. Potrivit lui Assmann, există patru tipuri de memorie: 1. memoria mimetică: memoria imitativă, care este modul în care învățăm toate acțiunile; 2. memoria obiectelor: obiectele reflectă imaginea pe care o avem despre noi înșine, iar cele din vremurile trecute ajută să ne amintim de persoane și întâmplări de odinioară; 3. memoria comunicativă: memoria formată prin comunicare; 4. memoria culturală: este combinația celor trei elemente.⁵

În categoria memoriei obiectelor putem încadra și fotografiile vechi, care reproduc la infinit evenimente, care n-au avut loc decât o singură dată. „Ea repetă mecanic ceea ce nu se va mai putea niciodată repeta din punct de vedere existențial.”⁶ Spre deosebire de cuvântul vorbit și scris, o fotografie poate fi înțeleasă oriunde în lume. Este un mijloc de comunicare universal. Andreas Feininger susține că arta fotografică „a contribuit enorm la tezaurul comun al cunoașterii și experienței, iar fiecare fotograf își poate aduce și el contribuția”, acești fotografi având o mare dorință de a crea și a lăsa în urmă niște valori, „ceva care să-i scoată din anonimatul cotidian, ceva prin care să rămână în amintirea oamenilor, câștigându-și astfel un soi de nemurire.”⁷

La această stare de nemurire ajung și acei fotografi (profesioniști sau amatori) care înregistrează fotografii de valoare etnografică și antropologică. Acestea se pot categorisi în câteva domenii bine structurate. Imaginile care se referă la cultura materială oferă amprente precise ale obiceiurilor vestimentare din trecut (croieli, materiale, decorațiuni), ale culturii locuirii, mobilierului și obiectelor de uz casnic, care adesea mai pot fi cunoscute doar din fotografii. Imaginile despre stilul de viață al oamenilor din trecut și structurile sociale în care trăiau aceștia surprind activitățile zilnice de muncă (de exemplu: secerișul, păstoritul), stratificarea socială, precum și relațiile comunitare și de familie. Fotografiile realizate la obiceiurile funerare (cum ar fi fotografiile de priveghi sau înmormântări), nunți, botezuri și alte obiceiuri din zilele de sărbătoare sunt unice din perspectivă istoric-religioasă și sociologică. În cazul portretelor pot fi studiate trăsăturile faciale ale populației de atunci, postura, mimica, devenind vizibilă și relația dintre om și mediul său.

În Ungaria, cele mai multe și mai cuprinzătoare materiale de arhivă sunt păstrate de

⁵ *Ibidem.*

⁶ Roland Barthes, *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie*, Cluj, Editura Idea Design & Print, 2009, p. 12.

⁷ Andreas Feininger, *Fotograf creator*, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 17-18.

instituții specializate, fiind cercetabile și parțial accesibile publicului larg în format digital.

Colecția de Fotografii a Muzeului de Etnografie⁸ de la Budapesta este cea mai mare colecție de acest gen din țară, conținând sute de mii de înregistrări etnologice și antropologice de la începuturi până în trecutul apropiat. O altă colecție importantă este Fortepan⁹, o arhivă care nu există în formă fizică, fiind disponibilă exclusiv online din anul 2010. Aceasta cuprinde peste 200.000 de imagini, în principal realizate între anii 1900 și 1990. Fotografiile pot fi accesate pe internet, descărcate și utilizate liber, cu condiția menționării sursei.

În cazul comunității istorice românești din Ungaria, arhivele fotografice vechi au o valoare identitară deosebită. Aceste imagini documentează viața minorității românești concentrate istoric în estul Ungariei, în localități aflate la nord și sud de orașul Jula, în apropiere de granița cu România.

La românii din Ungaria, fotografiile vechi reprezintă o importantă sursă de documentare a vieții comunităților rurale și familiale. Ele surprind nu doar persoane, ci și relațiile sociale, tradițiile, portul popular și transformările petrecute în timp.

Fotografia de familie are un caracter personal, dar în același timp face parte din patrimoniul cultural al comunității. Din acest motiv, imaginile nu sunt doar obiecte decorative, ci adevărate documente istorice și etnografice.¹⁰

Cele mai frecvente fotografii erau legate de momente importante din viața omului: nunta, armata, viața de familie sau moartea. Fotografia devenea astfel parte integrantă a ritualurilor și obiceiurilor tradiționale. Fotografiile de nuntă aveau o semnificație aparte, deoarece imortalizau unul dintre cele mai importante momente ale vieții. Personajele, locul și modul de așezare erau atent stabilite, ceea ce transformă astăzi aceste imagini în mărturii ale ceremonialului tradițional.¹¹ Fotografiile din perioada armatei („tipuri de cătănie”) simbolizau maturizarea tinerilor și trecerea lor spre statutul de bărbat pregătit să întemeieze o familie.¹²

Începând din anii 1950 apar și fotografiile funerare, prin care familia încerca să păstreze vie memoria celui dispărut. Tot atunci s-a răspândit și obiceiul aplicării fotografiilor pe crucile din cimitire.¹³

Fotografiile de grup și tablourile de familie reflectau ierarhiile și relațiile dintre membrii familiei. Persoanele importante ocupau locul central, iar copiii simbolizau continuitatea neamului. Din fotografiile vechi se pot „citi” elemente ale culturii tradiționale: portul popular, hainele de sărbătoare, expresiile și atitudinile specifice epocii. Ele păstrează imaginea unei lumi dispărute. O valoare documentară deosebită o aveau și însemnările de pe spatele

⁸ Colecția de Fotografii a Muzeului de Etnografie din Budapesta se găsește la adresa de internet: <https://etnofoto.neprajz.hu/>

⁹ <https://fortepan.hu/>

¹⁰ Emilia Martin, *Vremuri încremenite în clipe*, în „Izvorul. Revistă de etnografie și folclor”, Nr. 37, Jula, 2016, p. 17.

¹¹ *Ibidem*, p. 4.

¹² *Ibidem*, p. 10.

¹³ *Ibidem*, p. 13.

fotografiilor: numele persoanelor, data realizării imaginii sau motivul pentru care fotografia a fost oferită. Aceste note completează memoria vizuală cu informații istorice concrete.

**Gheorghe Dulău, cronicarul și fotograful satului Micherechi,
născut acum o sută de ani**

Până acum cinci-șase decenii, la românii din Ungaria, numărul fotografiilor era destul de redus, oamenii de la sate dacă voiau să se fotografieze trebuiau să călătorească până în cel mai apropiat oraș, unde exista vreun salon de fotografiat. Nu se știe cine a fost primul proprietar de fotoaparat în satul Micherechi, dar este sigur că primul și cel mai renumit fotograf amator din această comună bichișeană a fost regretatul învățător și animator cultural, Gheorghe Dulău (1926–2005), care ani de zile își fotografia consătenii și întâmplările din sat dintr-o curiozitate nemărginită. Din dorința de a eterniza viața din Micherechi, Dulău fotografia diferite evenimente importante din viața omului, cum sunt nunta, botezul sau înmormântarea, dar îi imortaliza pe micherecheni și când lucrau pe câmp sau demolau câte-o casă veche, fotografia copii de școală și bătrâni stând pe lavița din uliță.

Gheorghe Dulău din Micherechi a fost cunoscut de românii din Ungaria în primul rând pentru organizarea, la finele anilor 1940, a primei echipe folclorice din satul său natal. Îndrăgitul dascăl al satului a fost însă nu numai un însuflețit animator cultural, ci și cronicarul localității. Când au venit la Micherechi primii cercetători unguri de folclor, ca Sebő Ferenc, Halmos Béla, Tímár Sándor sau Sebestyén Márta, le-a fost ghid și le-a devenit

Gheorghe Dulău (1926–2005)

prieten. Când au sosit oaspeți din Japonia sau din alte părți ale lumii, tot poarta familiei Dulău a fost prima pe care au găsit-o larg deschisă. Timp de aproape șase decenii, toți cercetătorii, jurnaliștii sau folcloriștii știau că cel mai autentic cronicar al satului este bătrânul învățător Gheorghe Dulău.

Primul fotoaparat și prima expoziție

O selecție din miile de fotografii realizate de Gheorghe Dulău despre micherecheni și despre Micherechi a fost expusă pentru prima dată la sediul Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, în data de 3 februarie 2001. Într-un interviu acordat săptămânalului „Foaia românească” înainte de acest vernisaj, dascălul Dulău mărturisește cum a început „aventura” lui cu arta fotografiatului: *„Așa îmi amintesc că era prin anul 1946. Primul aparat de fotografiat l-am obținut așa că am schimbat cu un om din Kőtegyán doi iepuri angora pe acest aparat. Imediat l-am pus la încercare. Primii mei »clienți« pe care i-am fotografiat au fost bunicii mei, tata și maica bună. Când au văzut ce-am făcut, a fost mare bucuria. Această fotografie o păstrez și azi.*

Omul acela din Gyan m-a învățat, mi-a arătat cum să pun filmul, cum să apăs pe buton, și atâta am tot lucrat cu el că m-am învățat. N-a fost un aparat prea complicat. Nu zic că la început mi-au reușit toate fotografiile... Cu timpul tot mai multe fotografii mi-au reușit, și – cum e omul – mi-am dorit și eu un aparat mai bun. Dar cam până în 1955 n-am putut să mi-l schimb. Acest nou aparat se numea Boks. Era cu mult mai bun. Cu acesta am lucrat mai mult. Oamenii din sat așa s-au obișnuit că eu toate le »închipesc«, că mă invitau și la evenimentele familiale: la nuntă, la botez, la petreceri, la mort. Făceam fotografii și când mergeam cu echipa folclorică în turnee... Deci aproape peste tot. Nu știu de ce, dar am simțit – nu zic că am fost conștient –, am avut așa un simț că aceste momente trebuie înregistrate, păstrate pentru posteritate...

De multe ori se întâmpla că eram la școală sau aveam altă treabă, dar veneau oamenii și mă anunțau că »du-te că să sparge casa lui...« Și atunci eu luam repede aparatul și mă duceam să prind acest moment. Dar nu o dată m-am dus să văd cum lucrează oamenii pe câmp. Fiind totuși un pedagog, am știut că și în sat la noi va ajunge nu peste mult o vreme mai modernă, mai dezvoltată, și oamenii nu vor mai lucra cu acele aparate, nu vor merge familii și neamuri întregi la câte un secerat. Din casele cele vechi s-ar fi meritat să fie păstrate mai multe, măcar pe hârtie, dacă în realitate nu le-am putut. Păcat că noi nu avem în sat nici o casă-muzeu...

De multe ori fotografiam copii de la școală. Dacă venea părintele și-mi cerea câte-o poză, ce să fi făcut, să-i fi cerut bani?! Da' de unde! Fotografiile le împărțeam, filmele îmi rămâneau mie. Mulți îmi zic, văzându-se în fotografie, că nici nu-și mai amintesc de situație. Mă-ntreabă: »Când le-ai făcut?« Și eu le zic: »De ce mă-ntrebi, acolo ai fost și tu...«

Nu mi-a plăcut niciodată să fac fotografii în mod »organizat«, deci ca într-un atelier,

când vine mama cu copilul și mă roagă să-l fotografiez. Eu eram un amator, căruia îi plăcea să prindă momentul potrivit. Cel mai mult îmi plăcea dacă nimeni nu se ocupa cu mine, parcă nici nu aș fi acolo. Să fie totul spontan.

Așa s-au învățat cu mine, că dacă mă vedeau pe uliță, imediat mă întrebau dacă-i la mine aparatul. Adevărul este că îi fotografiam și atunci când nici nu aveam film în aparat. Era important să fii atent la ei, să te bucuri de bucuria lor. Așa erau pe vremuri oamenii de la noi...”¹⁴

Un om îndrăgostit de satul său

Dragostea față de neam a adus-o în cea mai pură și naturală formă din familie. S-a născut la 28 aprilie 1926, fiind primul copil al Floricăi Dulău și al lui Mihai Buta, țărani români din Micherechi. (La naștere, copilul a fost înmatriculat cu numele mamei, Dulău, la dorința bunicului dinspre mamă, care avea doar o singură fiică, și și-a dorit foarte mult ca primul nepot să-i ducă mai departe numele de familie.) A crescut și s-a format între cele două războaie mondiale, în vremuri destul de dificile pentru românii din Ungaria, într-un sat românesc în care domina sărăcia. O boală din copilărie, în urma căreia a devenit șchiop, i-a influențat toată viața. Copilul bolnăvicios s-a refugiat în lecturi, a citit foarte mult. A terminat șase clase la școala locală între 1932–1938, și încă două, după război. Fiind încă și el un adolescent, la începutul anilor 1940, era rugat deseori de directorul școlii de atunci să-i înlocuiască pe învățătorii plecați pe front. În gând și în secret, de pe atunci a îndrăgit munca de pedagog. La vârsta de 15 ani știa deja ce-și dorește de la viață: vrea să devină învățător. Înainte să termine Școala Pedagogică din Jula, unde se pregăteau viitorii dascăli, de la 1 decembrie 1944 a devenit copist la primăria satului. În 1948 se căsătorește cu Ana Marc, cu care au avut împreună două fete, Anamaria și Eva, devenite și ele profesoare.

Școlari din Micherechi la începutul anilor 1970,
cu învățătorul Gheorghe Dulău

¹⁴

E. Iova, *Oameni și vremuri*, în „Foaia românească”, Anul 51, nr. 6, 9 februarie 2001, p. 11.

În anul 1948, Gheorghe Dulău a înființat ansamblul cultural din sat, care a fost prima formație de dansuri populare românești din țară. Împreună cu Gheorghe Nistor, Teodor Covaci și cu dansatorii talentați a reușit să scoată satul din anonimat și să-l introducă în circuitul vieții cultural-folclorice din Ungaria și din întreaga lume. A fost un fotograf pasionat, care a immortalizat în primul rând oameni și evenimente din satul său natal.

Datorită legăturii de prietenie cu artistul plastic și jurnalistul Ștefan Oroian, Gheorghe Dulău și-a dăruit, la sfârșitul anilor 1990, toată arhiva de fotografii vechi și de filme pentru Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria și redacției săptămânalului „Foaia românească”. Această colaborare cu redacția ziarului, aranjarea materialului în expoziție și într-un album de fotografii, l-a făcut să fie foarte activ și în ultimii ani de viață.

Gheorghe Dulău a trăit 79 de ani, părăsind această lume pământească pe 8 februarie 2005, cu satisfacția că și-a făcut datoria față de comunitatea locală românească: i-a învățat pe cei mici să scrie și să citească, a organizat viața culturală și folclorică românească, a înființat echipa de dansuri populare, a scris și a cercetat, a colecționat articole, publicații, a realizat fotografii, a împărtășit tuturor celor interesați ce știa despre strămoșii micherechenilor, despre trecutul, tradițiile și obiceiurile lor.

Cu câțiva ani în urmă, Primăria comunei Micherechi a hotărât să numească casa de cultură din Micherechi după Gheorghe Dulău. La 10 ani de la moartea acestuia, pe 8 februarie 2015, s-a dezvelit o placă comemorativă în cinstea domnului Dulău, care a fost sfințită de PS Episcop Siluan și pr. paroh Ioan Bun, și dezvelită de primărița Margareta Tat și Anamaria Dulău Cozma, cea mai mare dintre cele două fiice ale regretatului dascăl.

Albume cu fotografiile celor doi frați

În anul 2000 au apărut pentru prima dată în formă de album câteva zeci din multele sute de fotografii ale învățătorului Gheorghe Dulău. Volumul apărut sub egida Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria și redactat de Ștefan Oroian s-a intitulat: *Gheorghe Dulău: Satul meu*. Sertarele secrete ale bătrânului dascăl ascundeau până atunci sute de role de filme foto nedezvelopate vreodată.

Pasiunea față de fotografie a lui Gheorghe Dulău și a fratelui său mai mic, Mihai Bihari, i-a făcut pe cei doi să fie printre primii proprietari de aparate fotografice din satul Micherechi. Activitatea lor a început ca un hobby, ambii devenind mai târziu corespondenți externi ai revistei românești (Libertatea Noastră/Foaia Noastră) din Ungaria. Prin aceste fotografii, ei au immortalizat momente ale unor festivități, dar și obiceiuri, tradiții tipice ale satului românesc, de la nunți, botezuri sau înmormântări, de la evenimente școlare sau bisericești, au făcut nemuritoare multe chipuri ale consătenilor lor.

Ideea realizării unui nou album, dar de această dată unul comun, cu titlul „Imagini vechi din satul Micherechi”, a apărut în anul 2019, atunci când Mihai Bihari a împlinit frumoasa vârstă de 90 de ani și când ne-a invitat la el acasă pentru a ne arăta numeroasele fotografii pe care el le-a făcut în tinerețea lui. Mihai Bihari nu doar că ne-a permis să scanăm

Coperta albumului bilingv „Imagini vechi din satul Micherechi/Régi képek Méhkerékről”

pentru arhiva de fotografii a săptămânalului *Foaia românească* toate fotografiile sale, dar ne-a și povestit despre ele și despre oamenii pe care i-a „închipuit”. Albumul comun din fotografiile fraților Dulău-Bihari a apărut în anul 2021, când Mihai Bihari avea deja împliniți 92 de ani de viață.

Cititorul atent sigur și-a pus deja întrebarea cum se poate ca doi frați, din aceeași mamă și același tată, să aibă nume diferite. Povestea numelor acestora este chiar și mai interesantă, deoarece Gheorghe și Mihai au mai avut o soră, pe Florica Buta, ea fiind singura care a purtat toată viața numele de familie al tatălui celor trei frați, și anume Buta, un nume care până acum 60–70 de ani era foarte des întâlnit la românii din Micherechi. Povestea celor trei frați, de la aceeași mamă și același tată, dar cu nume de familie diferite, o puteți afla din interviul ce urmează, realizat cu Mihai Bihari.

Mihai Bihari (1929–2022)

Mihai Bihari, fotograf angajat al presei românești

Al doilea băiat al părinților Florica Dulău și Mihai Buta, Mihai Bihari s-a născut în 17 iunie 1929, fiind cu trei ani mai mic decât fratele său, Gheorghe. A terminat școala cu opt clase în satul natal. În 1948, a fost membru fondator al primei echipe folclorice din Micherechi. În 1951 s-a înrolat în armată, după care a lucrat, timp de doi ani, la poliția din Bichișciaba. În reședința județului și-a cunoscut viitoarea soție, cu care au avut împreună doi băieți. A devenit colaborator al *Libertății Noastre* în luna mai 1956, și apoi al *Foii Noastre* din anul 1957, când redacția s-a mutat de la Jula la Budapesta. Până în 1964 a realizat și a trimis pentru gazetă foarte multe fotografii despre românii din zona orașului Jula. Locurile de muncă pe care le-a avut apoi i-au ocupat tot timpul și nu a mai putut să colaboreze la ziar, dar a urmărit și în continuare tot ce s-a întâmplat în viața românilor. În 2018 a devenit văduv și s-a mutat să trăiască alături de fiul său și familia acestuia, la Jula.

Familia Buta, pe la mijlocul anilor 1930: tata Mihai, mama Florica (născută Dulău) și cei trei copii ai lor, Gheorghe (1926), Mihai (1929) și Florica (1932)

O poveste de viață spusă la 90 de ani

Întotdeauna este o mare bucurie pentru un jurnalist când este primit în casa unui om, care își mărturisește povestea vieții, își împărtășește experiențele, momentele frumoase și triste prin care a trecut. Iar atunci când ai privilegiul să asculți povestea vieții unui om de 90 de ani, care are harul povestirii și Dumnezeu i-a păstrat memoria sănătoasă, te simți mult mai bogat decât înainte. Simți că ai stat de vorbă cu istoria, cu trecutul... Așa m-am simțit și eu după întâlnirea cu bace Mihai Bihari, a cărui familie o cunosc de mult, dar de la care am aflat totuși foarte multe lucruri pe care nu le știam până atunci. L-am vizitat pe bace Mihai Bihari în preajma zilei sale de naștere, 17 iunie, când a împlinit frumoasa vârstă de 90 de ani. Cu toate că discuția noastră s-a desfășurat la Jula, în casa fiului mai mare a lui bace Mihai, unde el își petrece zilele de când a rămas văduv, în centrul amintirilor și povestirilor s-a aflat aproape tot timpul satul natal, Micherechi.

– *M-am născut în 17 iunie 1929, într-o familie foarte săracă din Micherechi. Țin minte și azi că până la patru ani nu am avut haine, umblam numai în cămașă. Atunci am reușit să ne cumpărăm o căsuță și să ne mutăm pe strada principală.*

– *Vă cunosc de mulți ani, atât pe Dumneavoastră cât și pe frații Dumneavoastră. Foarte interesantă familie ați avut, pentru că cei trei frați ați avut trei nume de familie diferite. Cum s-a întâmplat asta?*

– *De fapt, două nume am avut. Bace meu, Gheorghe, care a fost născut în 1926, s-a numit Dulău, iar soră-mea, Florica, care o fost cu trei ani mai tânără decât mine s-a numit Buta, la fel cum m-am numit și eu la naștere, dar eu mi-am maghiarizat numele în Bihari, în anul 1951, atunci când am fost soldat în armată. Pe acele vremuri, dacă părinții unui copil nu erau căsătoriți, copilul primea numele mamei. Așa s-a întâmplat și cu fratele meu mai mare. Cu toate că mai târziu părinții noștri s-au cununat, dar pentru că tata-bun, Dulău, nu o avut băiat, și-a dorit foarte mult ca primul lui nepot să-i ducă mai departe numele.*

– *Ați avut ocazia să mergeți la școală?*

– *Da, la școala din sat am făcut cele opt clase. Generația mea a fost prima care a făcut opt clase, înainte copiii învățau doar șase clase. Îmi amintesc cu mult drag de învățătoarele mele, doamna preoteasă Olah și doamna Kiss. În primele două clase am învățat numai în limba română, apoi din clasa a 3-a am învățat numai în limba maghiară. După ce am terminat clasa a 8-a, am început să lucrez și eu la „rizstelep”, la câmpul cu orez, la fel ca mulți alți consăteni. Asta era în zona către Crâstor și Geszt, până unde mergeam pe jos în zorii fiecărei zile. A fost foarte greu.*

– *Cum vi s-a schimbat viața după cel de-al Doilea Război Mondial?*

– *Îmi aduc bine aminte, am crezut atunci că toată lumea este a noastră. Am început să organizăm viața culturală a satului, am înființat primul grup cultural, care nu era doar ansamblu de dansuri și cântece, ci am învățat și am interpretat și piese de teatru. Era interesant că jucau alături de noi, tinerii, și oamenii mai în vârstă, pentru că dacă în piesă personajul avea 64 de ani, atunci și în viața reală am ales pentru acest rol o persoană de*

64 de ani. Am făcut turnee prin satele din jur, la Șercad și la Crâstor. Îmi aduc aminte și de prima venire a lui Marius Turcu la noi în sat, cel care ne-a ajutat foarte mult la organizarea vieții culturale și la înființarea echipei de dansuri populare. Cu cinci perechi am înființat prima echipă de dans. Partenera mea de dans a fost Ana lui Gusti. Am umblat cu dansul în foarte multe locuri. Noi am fost prima echipă de dansuri care ne-am dus și în alte sate locuite de români, în Bihorul unguresc. Erau locuri unde nici scenă nu exista, ca de exemplu la Jaca, unde înainte de spectacol noi a trebuit să construim scena. Am trecut prin toate satele, de la Peterd și până la Cenadul Unguresc. Oriunde am apărut sala era plină până la refuz și oamenii ne primeau cu tare mare bucurie. Am dansat până în 1951, când m-au luat de cătană. După aceea am lucrat doi ani la poliție, la Bichișciaba, după care m-am mutat la Szeghalom, unde nu am vrut să rămân. M-am cunoscut între timp cu viitoarea mea soție, care lucra la Ciaba, și am renunțat la postul de la Szeghalom, am venit și eu să lucrez la Ciaba. Aici ne-am stabilit și ne-am înființat familia, având împreună doi băieți.

– În acei ani ați fost și colaborator la *Foaia Noastră*. Cum vă amintiți de acea perioadă?

– În 1956 am luat cunoștință cu revista *Libertatea Noastră*. Domnul Pálffy o fost atunci redactor. Din 1957, când redacția s-a mutat la Budapesta și ziarul și-a schimbat numele în *Foaia Noastră*, și până în 1964, am fost colaborator la revista românească, am făcut și am trimis foarte multe fotografii pentru redacție despre românii din zona Jula. Atunci mi-am schimbat locul de muncă, devenind șofer la o firmă de vânzare de pui, și nu am mai putut continua colaborarea cu ziarul românesc. În 1970, după inundațiile din primăvara aceluia an, ni s-a schimbat foarte mult viața. A trebuit să demolăm casa veche a părinților și le-am construit o casă nouă, care apoi mi-a rămas moștenire și, totodată, am început o afacere cu creșterea puilor, care a fost foarte rentabilă...

Pe vremea când au fost inundațiile din 1970, tatăl meu avea deja 68 de ani. La colectivă nu prea mai era de lucru pentru oameni de vârsta lui. Nu avea sursă de venit, doar vara, când era dus cu lucru. Apa freatică din sat a afectat tare mult casa bătrână a părinților mei, așa că a trebuit s-o demolăm și să contruim una nouă. Fratele și sora mea aveau deja casă, așa că ne-am înțeles ca eu, care locuiam atunci în Ciaba, să construiesc această casă nouă și, după moartea părinților, să fie a mea. Nu aveam însă suficient timp și pentru construcție, și pentru serviciul meu de șofer de mașină la firma de pui Barnevál. Așa că m-am gândit să mă mut cu serviciul la calea ferată. Cumnata-mea lucra deja acolo și ea mi-a ajutat să-mi găsesc și eu acolo de lucru. Lucram în ture de 12/24 și 12/36. Am fost agent de securitate. Atunci am avut mai mult timp ca să-mi ajut părinții. Pentru construcția noii case am primit bani împrumut de la stat, dar aceia trebuiau dați înapoi în câțiva ani și aveau nevoie și părinții mei să trăiască din ceva. Așa am ajuns la ideea să ne ocupăm de creșterea puilor de găini. Prima dată am cumpărat o mașină de 1200 de ouă și mi-o reușit. Fiind încurajat de acest lucru, mi-am construit o mașină de clocit mai mare, cu 2300 de ouă. Când puii creșteau, au trebuit duși la piață și vânduți. Atunci mi-am luat un Trabant 500 combi, cu care duceam puii de găină la piață. Cum ne-a mers tot mai bine, am făcut o clocitorie de 2800 de ouă și mi-am schimbat Trabantul cu mașini din ce în ce

mai mari. Din 1970 până în 1986 am avut 12 mașini pe care le tot schimbam.

– Pe unde ați umblat să vindeți puii de găină?

– O parte îi vindeam în sat, iar o altă parte mai însemnată îi duceam la Okány. Mi-am notat atunci în carnet că în 27 de localități au ajuns puii noștri. Atunci or venit la modă puii cei albi de carne, așa că am schimbat și noi o parte să avem și pui albi. Controalele erau destul de severe, lunar eram controlați de organele competente. Am avut un mare succes cu puii de găină, așa rețetă bună de alimentație am avut pentru ei că Institutul Sanitar al Animalelor de la Bichisciaba mi-au cerut rețeta. Dar în 1984 a murit tata și treptat-treptat am avut tot mai puțini pui de întreținut.

– V-ați întemeiat o familie mixtă, cu soție unguroaică. Cum v-ați putut păstra identitatea de român? Copiii ce au moștenit de la Dvs.?

– Copiii ni i-am înscris la școala românească de la Jula. Băiatul cel mare a terminat și liceul românesc, cel mic a făcut aici numai cele opt clase, pentru că apoi s-a dus să învețe meserie. Ne-am căsătorit cu soția în anul 1955 și am trăit împreună 62 de ani și jumătate, în 2018 ea s-a stins din viață și de atunci sunt văduv, dar nu sunt singur, pentru că băiatul cel mare m-a mutat la el la Jula, așa că trăiesc împreună cu fiul și cu nora mea. Băiatul meu cel mic trăiește cu familia la Mohács.

– Mulți români din Ungaria vă cunosc, unii și personal, iar alții doar din mediul online. Cum și când ați învățat să lucrați la calculator? V-am văzut de multe ori că ați postat pe Facebook fotografii despre Micherechi și oameni din satul natal...

– Am învățat să lucrez la calculator în anul 2005, la biblioteca din Ciaba, unde m-am înscris la un curs de calculatoare pentru pensionari. După ce am învățat, băieții mei mi-au făcut surpriza ca de ziua mea mi-au cumpărat un calculator. Și de atunci mă tot perfecționez. Eu foarte bine că pot să vorbesc cu copiii și cu nepoții prin calculator când vreau eu. Mă bucur să citesc pe Facebook lucruri interesante despre satul meu natal, Micherechi, sau să văd fotografii vechi, să vorbesc cu cunoștințe vechi și, de ce nu, să-mi fac prieteni noi. Mă bucur că sunt destul de bine cu sănătatea și așa, la 90 de ani, și când pot mă duc pe jos până la clubul bătrânilor, care este doar la câteva străzi de casa noastră. Așa trece mai repede timpul...¹⁵

Un vis împlinit: lansare de carte, expoziție și digitalizare

Albumul din fotografiile fraților Dulău-Bihari, „Imagini vechi din satul Micherechi”, a apărut la începutul anului 2022, fiind lansat pe 18 mai 2022, la Biblioteca Județeană din Bichisciaba (Békéscsaba), unde a fost vernisată și o expoziție din câteva dintre fotografiile cuprinse în carte. La nici două luni după acest eveniment, pe 14 iulie 2022, Mihai Bihari s-a stins din viață, la vârsta de 93 de ani.

O parte a fondului de fotografii a fraților Gheorghe Dulău și Mihai Bihari din

¹⁵ Eva Șimon, *Povestea vieții de 90 de ani a micherecheanului Mihai Bihari* (1-2), în „Foaia românească”, Anul 69, nr. 27, 5 iulie 2019, p. 3 și nr. 28, 12 iulie 2019, p. 9.

Micherechi poate fi văzută pe internet, în Galeria foto a Bibliotecii Virtuale a Românilor din Ungaria.¹⁶

Bibliografie

Assmann, Jan, *Memoria culturală. Scriere, amintire și identitate politică în marile culturi antice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.

Barthes, Roland, *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie*, Cluj, Editura Idea Design & Print, 2009.

Feininger, Andreas, *Fotograful creator*, Iași, Editura Polirom, 2015.

Halbwachs, Maurice, *Az emlékezet társadalmi keretei* [Cadrul social al memoriei], Budapesta, Editura Atlantisz, 2018.

Iova, E., *Oameni și vremuri*, în „Foaia românească”, Anul 51, nr. 6, 9 februarie 2001.

Martin, Emilia, *Vremuri încremenite în clipe*, în „Izvorul. Revistă de etnografie și folclor”, Nr. 37, Iulă, 2016.

Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

Șimon, Eva, *Povestea vieții de 90 de ani a micherecheanului Mihai Bihari* (1-2), în „Foaia românească”, Anul 69, nr. 27, 5 iulie 2019, și nr. 28, 12 iulie 2019.

¹⁶ Fondul de fotografii al lui Gheorghe Dulău: <https://bibliotecaromaneasca-hu.ro/fondul-gh-dulau-micherechi/>, Fondul de fotografii al lui Mihai Bihari: <https://bibliotecaromaneasca-hu.ro/fondul-mihai-bihari-micherechi/>

Selectie din fotografiile realizate de frații Gheorghe Dulău și Mihai Bihari

Gheorghe Dulău:

Vecinele de pe Cioanca (strada Damjanich)
curățind penele de gâscă

Un eveniment memorabil din viața școlii a fost când, prin anii 1959-60,
elevii au pus în scenă povestea lui Matei Gâscarul.
Cel mai îndrăgit și autentic „actor” al piesei
a fost elevul Gheorghe Costa (a Floruți),
care a adus cu el de acasă o gâscă adevărată.

O nuntă care a fost nu doar fotografiată, dar și filmată, din anul 1956,
a mirilor Ana (Onița) și Terentie Rocsin

Mihai Bihari:

Ulița Primăriei (a Casei Satului) și a sediului partidului,
cu biblioteca, care a fost construită în anii 1970

Iosif Dulău (căruia tot satul îi spunea Gheorghe),
cu nepoții: Anuța Dulău, Miși Bihari, Gheorghe și Ionica Ruja.
Fotografie realizată prin anii 1959-1960.

Casă țărănească acoperită cu stuf din Micherechi, în iarna anului 1955.
Lângă casă, proprietarul acesteia, bace Mihai a Nutu Ghiurchii.